

אבני משה

השבת אבידה (ג)

מצא איפון האם יחזיר – מתי יכול לשום אבידה בדמים ולהשתמש או למכור - חפצים הנשכחים במרחץ, ישיבה, בית כנסת, מקלטים בבנייני מגורים וחנויות -

א. מצא פלא פון של מאבד המרבה לדבר לשון הרע האם חייב להחזיר

מבואר בגמרא בעבודה זרה (ו:) דאם מושיט כוס יין לנזיר בתרי עברי דנהרא (דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל) עובר באיסור דלפני עור לא תתן מכשול. ובאופן שיכול להגיע לאיסור בלעדיו משמע שם בגמ' ובתוס' שאין איסור. וכן הוכיח הדרכי משה (יו"ד ס' קנא ס"א) שמותר לכתחילה. אמנם דעת הר"ן, הרטב"א (שם), הרא"ש והתוס' בשבת (ג. ד"ה בבא) שיש איסור מדרבנן של מסייע לדבר עבירה. **וברמ"א** (שם) הביא המחלוקת וכתב שנהגו להקל ובעל נפש יחמיר על עצמו.

אמנם הש"ך השיג על הרמ"א דלכולי עלמא יש איסור דרבנן אלא שיש לחלק בין מסייע לישראל לבין מסייע למומר וגוי ובטעם החילוק כתב הש"ך שישראל צריך להפרישו מאיסורא דלא גרע מקטן אוכל נבילות שב"ד מפרישים אותו כ"ש גדול (וכ"ש שמסייע לו) משא"כ במומר ובגוי שאין צריך להפרישם מאיסור וכן מבואר בגר"א (ס"ק ח) שמותר לסייע לגוי.

ולכאורה בנידון דידן אסור לו להחזיר הפלא פון כל עוד לא קנה פלא פון אחר (תוך זמן קצר) דהרי הוא כמושיט יין לנזיר אמנם אם כבר קנה פלא פון חדש נראה שחייב להחזיר כיון שמסתמא ישתמש בפלא פון החדש ואין כאן מסייע כלל. אלא שהאגרות משה חידש סברא שכל שאין הדבר משמש רק לאיסור אין בזה איסור לפני עור ואיסור מסייע ויתבאר בעזרת השם בסמוך. ובמשנה למלך (פ"ד ממלוה ולוה ה"ב) חידש שאם יכול להגיע לאיסור ע"י ישראל אחר לא נפקע האיסור של לפני עור כיון שגם ההישראל האחר מזהר משום לפני עור. והפני משה חולק דכל שיכול להשיג את האיסור בלעדיו אין כאן לפני עור ועיין ביחווה דעת (ח"ג ס' לח) שליקט דברי הפוסקים בזה.

סברת האגרות משה שכל שאין הדבר משמש רק לאיסור מותר ליתן לו

במשנה בשביעית (פ"ה מ"ו) אלו כלים, שאין האומן רשאי למכרם בשביעית המחרשה וכל כליה, העל, והמזרה, והדקר. אבל מוכר הוא מגל יד, ומגל ציר, ועגלה וכל כליה. **זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור לאיסור ולהיתר מותר.**

ובאגרות משה (יו"ד א סימן עב) האריך להוכיח דמיירי בחשוד שיעבור איסור ואעפ"כ כל שהדבר עומד גם להיתר מותר ועל פי זה התיר להשכיר אולם אירועים לחופשיים שירקדו שם מעורב וזה לשונו "מסתבר דלא אסרו משום איסור מסייע ידי עוברי עבירה כשליכא איסור לפני עור אלא בנותן לו דבר שיעשה בו רק מעשה העבירה אבל בדבר שהעיקר הוא למעשה היתר כגון שכירת האולם שהוא לעשות בו החתונה והסעודה רק שיעשה שם גם מעשה עבירה דרקודים אין להחשיב שהשכירות הוא על זה ולאסור, דאל"כ היה לן לאסור מלמכור כל כלי לעוברי עבירה כגון קדרות לבשל משום דיבשל בהו גם בשבת וגם מאכלות אסורות אלא דכיון דעיקר הדבר אינו לאיסורין לא אסרו בזה משום מסייע כשליכא איסור דלפני עור. והנה אף בליכא במקום אחר נמי אינו ברור לאסור בכה"ג שהוא דבר שאינו מיוחד תשמישו רק לעבירה ויותר נוטה שאין בזה משום לפני עור ומסייע ומותר. וראיה..".

ולכאורה לפי דבריו המוצא פלא פון ויודע שאם יחזיר יכשל המאבד בלשון הרע, אין כאן לפני עור וממילא חייב להחזיר, וכיוצא בזה באיפון, לפי שאין הכלים הללו מיועדים לעבירה. אלא שדבריו אינם מובנים בסברא ואינם מוכרחים בראיה. בסברא לא ידעתי מאי שנא גורם לו לעבור עבירה ע"י חפץ המיועד רק לעבירה לגורם לו לעבור לעבירה ע"י חפץ המיועד גם לדבר היתר, דסו"ס ללא מעשיו אין כאן עבירה ועל ידי מעשיו יש כאן עבירה. תדע דהרי חייב דאילו ראה אותם רוקדים ריקודים מעורבים חייבים להפרישם מאיסור, והשתא כיהיב להו האולם לעבור בו עבירה.. ובראיה נראה בפשטות שסיבת ההיתר במשנה בשביעית היא כיון שתולים שלא יעשה עבירה, ולא מיירי בחשוד. ולכן נראה שאין למוצא להחזיר הפלא פון עד שיקנה המאבד פלא פון חדש. וכל שכן שלא יחזיר איפון אם יודע בו שעובר עבירה אבל אם אין יודע אם עובר בו עבירה יתבאר בעזרת השם להלן.

ואנו דרכנו להקל במקום הצורך באיסור מסייע היכא שבלאו הכי תיעשה העבירה לפי שהוא איסור דרבנן השנוי במחלוקת. ולהחמיר באיסור לפני עור שבלאו איהו לא תיעשה העבירה לפי שהוא איסור דאורייתא. לכן יכול להשכיר בית לחילוני הגם שיועד שיחלל בו שבת כגון: שישתמש בחשמל ובגז וכו', וכן במכירת בגדים לא צנועים ולמכור בשר במסעדה אחר שהגיע ראש חדש אב. והרב עובדיה יוסף זצ"ל דרכו להתיר בנידונים דלעיל רק אם יש צד שישתמשו בהיתר (ח"ב או"ח טו, ח"ט או"ח קח, קצ, יח"ד ח"ג סימן לח וסז).

מצא איפון האם ישבור, יתעלם או יחזיר

ראשית כל צריכים לידע האם יש איסור בהחזקת איפון, דאם יש איסור לא רק שלא יחזיר אבידה אלא גם אם רואה שחבירו מחזיק בידו חייב להזיק את איפון כדי להפרישו מאיסור. כההיא דרב אדא בר אהבה שראה אשה לבושה בבגד אדום שאין דרך בנות ישראל ללבוש משום פריצות,

וקרע בגדה (ברכות כ.). כן מצינו ברחל שגנבה ללבן את התרפים כדי שלא יעבוד ע"ז (רש"י בראשית לא, יט) ואפילו לחבול בחבירו חייב כדי לאפרישו מאיסור (ב"ק כח.). ובזה מודה גם קצות החושן (משובב סימן ג) החולק על התיבות המשפט וסובר דרך בי"ד כופין על המצות עשה, לאפרושי מאיסורא מוטל על כל אדם.

דברי התשובות והנהגות

שאינו לשבור טלויזיה אם טרם הגיע הזמן להפרישו, דפעולה שלא בזמנה עלולה לקלקל

לכבדו באכילה, כיון שאם לא יתן לו יכשל האורח באיסור חמור יותר, נמצא דליכא כלל עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד ע"י זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן, עיי"ש. וכעין זה כתב בתשובות והנהגות (ח"א סימן תפג).

ויתרה מזו התיר בתשובות והנהגות (עמ' 358) להזמין חילוני לסעודת שבת כדי לקרבו אע"פ שיחלל שבת בנסיעה לסעודה ודימה זו לרופא שחובל בחולה כדי לרפאותו. אמנם באגרות משה (או"ח ח"א סימן צט) כתב שאם מזמין אדם הגר במרחק, באופן שאי אפשר שיבוא בלא חלול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור 'לפני עור', שהרי הוא עוד באיסור 'מסית' וכעין זה כתב בחשוקי חמד בשם הרב אלישיב זצ"ל (ביצה טו: וסנהדרין כט.).

התשובות והנהגות (א, תשס) נשאל אודות בעל תשובה אם צריך להזיק לטלויזיה של הוריו כדי להפרישם מאיסור וכתב "אמנם דעתי נוטה שכל פעולה צריך שאלת חכם, וגם רב אדא בר אהבה אמר 'מתון מתון..' ואפילו רחל אמנו שגנבה התרפים מאביה להפרישו מע"ז והעלימה מיעקב שהקפיד בדבר, ואמר 'עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה' הרי שלא היה דעתו מסכמת לזה, ולבסוף נענשה רחל.. ולפעמים לא הגיע עדיין הזמן להפרישו מטלויזיא, ופעולה שלא בזמנה עלולה לפעמים לקלקל, ולכל עת ולכל זמן, ובעצת חכמים ישכון אור ואין לזח מדבריהם..".

וידועים דברי המנחת שלמה (ח"א סימן לה א) בענין נתינת מאכל לחילוני שלא יטול ידים ויברך, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק מהתורה וגם יבא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכה"ג ראוי כן

האם יש איסור בהחזקת איפון "דרכא אחרינא"

אחריתא אנוס הוא לעולם דליכא דרכא אחרינא ואפילו הכי מיביע לי למינס נפשיה..

ומבואר בגמרא דאע"ג שעוצם עיניו כל שיש דרך אחרת נקרא רשע. **והקשה החפץ חיים** (כלל ו ס"ק יד) דבגמרא בפסחים (כה:;) מבואר דאפילו גבי איסור עבודה זרה כגון הנאה מריח של עבודה זרה, שאם אפשר לו לילך בדרך אחרת ואינו מתכוון להנות מהריח דלדין דסבירא לן כרבי

עצם המכשיר כשלעצמו אין בו שום איסור. אלא שעל ידי המכשיר אפשר להגיע לאיסורי עריות חמורים. והוא בבחינת מה שאמרו חז"ל שאסור לו לאדם להכניס את עצמו בניסיון.

בגמרא בבבא בתרא (נז:) ועוצם עיניו מראות ברע א"ר חייא בר אבא זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה היכי דמי **אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא** אי דליכא דרכא

ומצאנו בתוס' (פסחים כה: ד"ה לא) שכתבו "דכל הנהו דמייתא לא הוי פסיק רישיה ולא אפשר דכולי שמעתא נראה לר"י דלא אפשר כדרכו אלא בטורח גדול...". וכן כתב הר"ן (שם). ומהו טורח גדול אין בזה גדר ברור ונראה שהכל לפי הענין ולב יודע מרת נפשו.

אמנם לא נתברר לי כשאלו לך דרך אחרת אם יש חילוק בין אם מוכרח לילך למקום חפצו או לא ומסברא נראה לומר שאם אין לו הכרח לילך לאותו מקום, האפשרות שלא לילך כלל היא הדרך אחרת ובכה"ג לא הותר לו להכניס עצמו לניסיון ואף אם עצם עיניו נקרא רשע. והכל לפי גודל ההכרח והניסיון. ויתבאר בעזרת השם בסמוך גבי איפון.

החזקת איפון

ברמ"א (או"ח סימן תרנו ס"א ויו"ד סימן קנז ס"א) שצריך למסור כל ממונו שלא יעבור על לאו. עיין באגרות משה (אהע"ז ס' יד) גבי נסיעה באוטובוס כשיודע שיבא לידי הרהור.

ושאר בני אדם שאין להם הכרח מפני פרנסתם אע"ג שיש הרבה סידורים שאפשר לעשות ע"י איפון אין זה בכלל ליכא דרכא אחרינא שהרי יכול לעשות הכל במחשב עם אינטרנט שמור במקומות המיוחדים לזה או בביתו ואינו צריך להיות צמוד לזה כל היום. ואף שיש לבעל דין לומר מה יש באיפון מוגן ומאי שנא מאינטרנט מוגן בבית שכבר פשט ברוב בתי ישראל, יש להשיב כיון שיצא מפי גדולי ישראל שאין היתר להחזיק איפון אלא כשיש צורך גדול אין להרהר אחר דבריהם ואין צורך להאריך בטעמים.

שמעון דדבר שאינו מתכוין מותר הכא נמי מותר. וכל שכן שאר איסורים (ללישנא בתרא בגמ' דהכי קיימא לן כמבואר בפוסקים יו"ד ס' קמב ס"טו ובש"ך ס"ק לד).

ותירץ החפץ חיים "ונראה לי, דסברת הגמרא דבעריות מפני שנפשו של אדם מחמדתן צריך להחמיר יותר, וכן מצינו בכמה עניינים שהחמירו יותר בעניני הסתכלות מכל האיסורים שבתורה, אף בלא אפשר ולא מכיון, וכענין שאמרו בברכות (סא.) אחורי ארי ולא אחורי אשה...".

ואם כן כל המחזיק איפון אפילו אם לא יחטא הרי הוא רשע אלא שעדין צריכים לידע עד כמה צריך לטרוח לילך בדרכא אחרינא כדי שיחשב העוצם עיניו כרשע.

כשאדם זקוק למכשיר איפון לצורך פרנסתו הרי זה בגדר ליכא דרכא אחרינא אבל ודאי שחייב להשתמש במכשיר מוגן דזה הוי כדרכא אחרינא דאין כאן טורח גדול ואין להתפשר בהגנה די שוגי הגנה שאינם מסננים למדי.

ורק יחידים הם שגם איפון מוגן לא יספיק להם בצורכי עבודתם, שצריכים להיות נגישים לכל האתרים בלי לבקש מחברת הסינון כל פעם. וגם בזה היה נראה מסברא לחלק בין החזקת איפון לסוגית דרכא אחרינא דהתם מיירי במעבר חד פעמי ולא במעבר יום יומי והוי כפסיק רישא שבסופו של דבר יחטא וצ"ע בסברא זו. וגם אם אינה ננמצא סברא זו כל זה שאינו נכשל דאם גם בטלפון מוגן לא נמלט ממנו לחטוא ודאי שאין שום הוראת היתר עיין

למסקנה האם צריך להחזיר איפון

לניסיון. וגם באיפון מוגן לא התירו גדולי הדור אלא למי שיש צורך גדול. ועתה נדון

נתבאר דעצם המכשיר אין בו איסור אלא שהחזקתו היא בגדר איסור להכניס עצמו

לא מחזיר לו את הפלא פון ואם המאבד חילוני יכול גם להגרם מזה חילול השם גדול.

ובכמה ספרים (בית הוראה עמ' 334 ועוד) הביאו בשם ר' חיים קנייבסקי שליט"א שאף אם הגביה אין חייב להשיב ויש שאמרו משמו שצריך לשבור את המכשיר הטמא. וכעין זה הורה הרב שלמה ידידה זעפראני שליט"א (יבא ידיד חו"מ ס' פד) ושאלתי לאחד מגדולי הדיינים ואמר לי שאם המכשיר מוגן צריך להחזיר בלי לברר.

ויתברר בסמוך כשאינן יכול להחזיר האיפון אם מוטל עליו למוכרו לגוי, ולהשיב הדמים לבעלים.

אם צריך להשיב האיפון לבעליו. ראיתי בחשוקי חמד (נדרים לד.) שכתב "גם לגבי המוצא מכשיר שכל גדולי הדור אסרוהו, והוא משחית כל חלקה טובה בעם ישראל, יש למוצא ללכת לרבו, ולספר לו שמצא מכשיר כזה, והרב יתקשר למאבד, ויאמר לו, מצאנו מכשיר שלך, אם תוכל לתת לנו, את שם הרב שהתיר לך להחזיק מכשיר כזה, ואתה נמצא תחת פיקוחו נחזיר לך זאת, ואם לא, אנו משאירים זאת בידינו עד שיבא אליהו הנביא".

אמנם עצה זו לא תמיד יעילה שהרי אם המאבד מורה היתר לעצמו להחזיק איפון נגד הוראת הרבנים, וישמע שאין המוצא רוצה להחזיר לו בקל יכול להורות לעצמו היתר להתלונן למשטרה על כך שהמוצא

חפץ המיוחד לדבר איסור אם יש מצוה השבה בחפץ או בדמי החפץ

בהשבת גוף החפץ אינו חייב בהשבה בדמיו. ועכ"פ נראה שהרואה חפץ איסור לכתחילה לא יגע בו, ונראה שאינו עובר משום לא תוכל להתעלם ומשום השב תשיבם, דלא גרע מזקן ולא לפי כבודו, וכ"ש כבוד שמים".

ומה שלמד שכל חפץ המיוחד לדבר איסור אינו חייב בהשבה נסתר מדברי הבית יוסף (סו"ס רעג) שכתב גבי שדה שיש בה כלאים דאינה הפקר ממילא אלא צריך להפקירה וגם הטור שחולק אפשר שדוקא התם חולק שהיה תקנה מיוחדת אבל לא שכל דבר איסור מופקר ועומד. וכן יש לומר בסוגין הייתה תקנה מיוחדת שחתול רע כל המוצא זכה בעורו. אמנם עדין שייך הספק שהעלה אם יש חיוב בהשבה בכה"ג שצריך למכור החפץ ולהשיב דמים.

בגמרא בבבא קמא (פ:) חתול רע ההורג לקטנים אין בו משום גזל ואין חייב להשיבו לבעליו אלא כל המוצא הורגו חוכה בו. והוא בטושו"ע (סו"ס רסו).

וכתב הפתחי חושן (פ"א הערה סח) "לכאורה יש ללמוד מכאן שבחפץ המיוחד לדבר איסור, כגון סכין גלוח וכדומה, אינו חייב בהשבה, ואפשר שאף אסור להחזיר, כמו שמצינו גבי אבידת עכו"ם שאסור להחזיר ואמרו הטעם משום מחזיק ידי עוברי עבירה, וכל שכן בישראל שיש גם משום לפני עור, ואף משלו אסור להושיט לו.. ויש להסתפק לאחר שבא ליד מוצא מה יעשה בו.. אם יכול למכור את החפץ לעכו"ם באופן שאין בו איסור, הרי יכול לקיים מצות השבה בדמיו ואפשר שכל שאינו חייב

ב. עד כמה צריך לטרוח באבידה

עושה ואוכל ימכר שנאמר והשבותו לו ראה האיק תשבינו לו.. **ופריך בגמרא וכי עד עולם זקוק זה לטפל בטרוח שמירה**

במשנה בבבא מציעא (כח:) כל דבר שעושה ואוכל כגון שור וחמור שע"י שחר פעולתם אפשר להאכילן יעשה ויאכל. ודבר שאין

כל ל' מפני העיפוש וההפסד. וכבר אמרו (ב"מ כח.) 'לא הטריחו רבנן באבדה יותר מדאי'. ואפשר שאע"פ שלא הזכירו זמן יש זמן והכל לפי הענין ובענין אחר מצאנו במה שאמרו מים שאין להם סוף אשתו אסורה ומשמע שאסורה לעולם ורבי אליעזר מוורדון וסיעתו נתנו זמן ד' שנים (אהע"ז ס' ז).

עוד יש לומר דלא הטריחו חכמים באבדה אלא כשיש תקוה למצוא את המאבד וקצת משמע כן בש"ך (רסז, יג) ובבאר הגולה שם.

עוד מבואר במשנה דכלי זהב וכלי זכוכית שאין כלל טורח בטיפולם ושמירתם בקרקע, יניחם עד שיבא אליהו. וצריך לברר מה הדין שאין טורח טיפול אבל תופסים קצת מקום.

ויתבאר בעזרת השם בסמוך אם אפשר לשום אבדה בדמים, שמצוי לקנות כמותה בשוק, ואם עשויה להתקלקל.

ברוב האבידות יכול לשום דמי החפץ לאלתר דמצוי לקנותם בשוק

תשמיש אחר א"כ ניחא ליה לאניש שימכרו ויעשו בהן מצוה משא"כ בשאר דברים". וכעין זה דקדק הסמ"ע בדעת הרמב"ם.

ואפשר שאם ישום החפץ כחפץ חדש גם הש"ך יודה, דניחא ליה לבעל האבידה. בפרט שאין תקוה למוצא בעליה.

עוד ראיתי בפתחי חושן (פ"ו) כתב דיש אומרים דיכול לשום כל חפץ המצוי לקנותו בשוק ובהערה כתב שכן משמע בנמוקי יוסף וערוך השולחן. וכן מורים הדיינים האידנא.

ומשני אמר רב נחמן אמר שמואל **עד י"ב חדש**.. אווזין ותרגולים וכל דבר שטיפולו מרובה משכרו מטפל בהן שלשה ימים מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן (עיין בשו"ע רסז, כב ובפתחי חושן פ"ו, יג).

ולכאורה משמע שאין צריך לטרוח באבדה יותר משנה ממאי דפריך וכי עד עולם זקוק זה לטפל בטורח שמירה, ולא מצאנו אבדה שמחויב לטרוח בה יותר משנה. אמנם מסתימת המשנה להלן (כט:): משמע שיש אבידות שחייבי לטרוח בהם לעולם דמבואר שם שאם מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים כדי שלא יתעפשו מצא כסות מנערה אחת מנערה אחד לשלשים יום כלי זהב וכלי זכוכית שאינם מתעפשים לא יגע בהן עד שיבא אליהו. ולפי זה צריך לחלק בין טורח גדול לטורח מועט.

והוא דבר הרחוק מן הדעת שהמוצא כסות או ספר יצטרך כל ימי חייו לטפל באבדה

בגמרא בבבא מציעא (כט:): אמר שמואל המוצא תפילין בשוק שם דמיהן ומניחן לאלתר מתיב רבינא מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן, גוללן אין שם דמיהן ומניחן לא אמר אביי תפילין בי בר חבו (בית פלוני העושה תפילין) משכח שכיחי ספרים לא שכיחי.

ופליגי הסמ"ע והש"ך בטעם הדבר הסמ"ע ביאר "דודאי בעליהן לא יקפידו דהם מצויים לקנות אצל סופרים". והש"ך ביאר "הואיל ואינה עשויה אלא למצותן בלבד ולא לשום

כל דבר העומד להפסד רשאי למכור

כיוצא בזה מוכרן מיד". וכתב הרב המגיד שגם חכמים דפליגי על רשב"ג מודים באבדה. ובשו"ע השמיט דין זה.

ויש מן הדיינים המורים לשום בדמים, כיון שרוב החפצים נפסדים עם הזמן, (משעה שכבר אין תקוה למצוא את המאבד).

במשנה בבבא מציעא (לח.) המפקיד פירות אצל חבריו אפילו הן אבודין לא יגע בהן רשב"ג אומר מוכרן בפני ב"ד מפני שהוא כמשיב אבדה לבעלים.

ולמדו מזה הרמב"ם והטור (רסז, כג) לגבי אבדה "פירות שהתחילו להירקב וכן כל

דברי החתם סופר שאע"ג שמן הדין יהיה מונח כיון שיש לקנות בשוק וגם הבלאי של השימוש הוא מעט אפשר לשום ולהשתמש

נ"ל טוב יותר שיסומן ויכתוב עכ"פ בפנקס הקהל שיש בידו נזמים שכך וכך שוים, וישתמש בהם ע"מ לתת מהם שכר תשמיש לכשתבוא הנערה לתבוע, ואז ישום כמה הוה הפחת וישלם הפחת שנפחת וגם שכר התשמיש ומצוה נמי עביד כמבואר קס"י ע"ב. אע"ג דלידנא דוקא במשכוננו של עני מותר לשמש בו בשכר לפרוע חובו אחת לאחת, אבל הכא תאמר לא מדובשך ולא מעוקצך, מ"מ הכא יש בלאו הכי סברות להקל בכנ"ל ועיין סימן רסז מבעיקר י"ט ואילך. כנלע"ד קרוב לדין אמת מצד הסברא ותל"מ".

כתב החתם סופר (חו"מ ס' קכב) "אודות מעשה בריבה אחת שהשכינה לו נזמים של זהב והלכה לה ולא חזרה אליו עוד, ולא נודע מקומה איה, ומשפחתה מי ומי הם וארכו לו הימים ואותו האיש רצה לצאת ידי שמים מה לעשות בנזמים ההמה.. בזמנינו אלו יצא קול ע"י מגיד חדשות שקורין צייטונג. ואחר שנתעכב הדבר זמן מה ולא נודע ממנה דבר, אע"ג שמעיקר הדין היה ראוי שיהיו הנזמים מונחים בידו עד שיבא אליהו, מ"מ כיון שנזמים שכיחי טובא טפי מתפילין דבי בר חבו (ב"מ כט:) וגם פחתא דידהו ע"י תשמיש מועט הוא,

כעין זה כתב האגרות משה

בכל מקום שאמרינן יהא מונח עד שיבא אליהו שממה שכתב יוכל לברר הדבר כשיתבקש".

ואפשר שאין כוונתו שכך הפירוש באמת, אלא שע"י שירשום דמי החפץ מתקיים גם בזה יהיה מונח עד שיבא אליהו.

כתב האגרות משה (חו"מ ח"ב ס' מה) "אחר זמן שמחוייב לטפל בו, יכול לרשום בפנקסו מה שמצא. בדבר שיש בו סימן ירשום כל הסימנים וירשום גם שוויות האבידה אם הוא יודע ואם לאו צריך לשומו בג' אנשים יודעים שומת איזה דברים כאלה ואז יכול להשתמש בו לעצמו **זה מה שיש לעשות**

כיצד שמין

והתשובות והנהגות (ח"ג, תסד) התיירו גם לכתוב בפנקסו ושיודיע ליורשיו. ולעניות דעתי כל השומא נועדה למוצא כדי שלא יוכל לתבוע ממנו יותר וממילא אין צריך לשום כלל ואם יקרה המקרה שיוכיח המאבד ששלו מצא יתן לו לפי השומא הכי גבוה.

הרמב"ם והשו"ע (רסז, כד) סוברים דצריך למכור בבי"ד והרא"ש והרמ"א סוברים דיכול לשום בעצמו ולקחתן לעצמו באותם הדמים.

החתם סופר (לעיל) כתב לרשום בפנקס הקהל והאגרות משה (חלק ב, מה)

כשמוכרן יכול להשתמש בדמים

שנו אלא בדמי אבידה הואיל וטרח בה אבל מעות אבידה דלא טרח בהו לא. וקיימא לן כרבי טרפון (שו"ע רסז, כה).

במשנה (כח:) מה יהא בדמים רבי טרפון אומר ישתמש בהן לפיכך חייב באחריותן. רבי עקיבא אומר לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. ובגמרא (כט:) לא

ג. זקן ולא לפי כבודו

ולדעת הרמב"ם והשו"ע (רסג, ג) ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפניו משורת הדין מחזיר את האבידה בכל מקום אע"פ שאינה לפי כבודו ונראה שלמד כן מעובדא דרבי ישמעאל ברבי יוסי. אמנם הרא"ש והרמ"א חולקים דאין לזקן לזלזל בכבוד תורתו ואיסורא הוא לגביה אלא אם רוצה ליכנס לפניו משורת הדין ישלם מכיסו כי ההוא עובדא דרבי ישמעאל.

במשנה בבבא מציעא (כט:): מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול. ובגמרא מנהני מילי דת"ר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד.. היה זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה.. אמר רבא כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר וכל שבשלו פורק וטוען בשל חבירו נמי פורק וטוען.

מי שמכובד בעיני עצמו ולא בעיני הבריות

איש נכבד מחמת מעלה אחרת כגון עושר או משפחה או דבר אחר ומפני זה הוא מתבייש מהבריות שיודעים ממעלתו ורואים אותו נושא בידו כלים אלא אינו חייב מן הדין. אבל מי שאינו חשוב בעיני הבריות רק שמגביה דעתו ומחשב את עצמו ומתבייש בזה מהבריות ובעיניהם אין זו חרפה לו הרי זה חייב מן הדין להחזירם אע"פ שאילו היה שלו לא היה מחזירם לעצמו".

כתב הדרישה (ס' רעב, ז) "לא קאמר רבא כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר וכו' תלה הדבר לעשות בשל חבירו כבשלו ג"כ ישיב בשל חבירו. אבל מי שאינו חשוב אלא שדעתו גבוה אף אם היה מניח מלהשיב שלו בזה לא נפטר מלהשיב של חבירו ולקיים המצוה דרמיא עליה רחמנא אלא ישיב בעצמו או ישכור אחד במקומו שיסיעו".

וכן כתב בשו"ע הרב (מציאה, לו) "ואפילו אינו תלמיד חכם ולא זקן מכובד אלא שהוא

ראה אבידה שאילו הייתה שלו לא היה טורח בה האם חייב בשל חבירו

היה חפץ לטרוח לישא אותם לביתו הואיל והם כלים פחותים ודמיהם מועטים ולא מפני שאינם לפי כבודו שהוא חייב בו מן הדין לטרוח בהם עד שיגיעו לרשות הבעלים כי בשלו הוא רשאי לוותר על ממונו מפני טורח גופו ולא בשל חבירו **שהתורה לא חסה אלא על כבוד הבריות ולא על טורח הגוף אפילו טורח מרובה מאד על שוה פרוטה אחת**".

בגמרא (כט:): אמר רבא כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר וכל שבשלו פורק וטוען בשל חבירו נמי פורק וטוען.

ועל פניו היה נראה לומר דבכלל פטור זה הוא כל מקום שבשלו לא היה טורח בשל חבירו נמי לא יטרח אלא שקשה דהיתר זה הוא מפני כבוד הבריות וכן כתב בשו"ע הרב (מציאה סעיף לז) "ואין צריך לומר אם לא היה מחזירם לעצמו מחמת הטורח שלא

ראה אבידה שיש בה טורח מרובה להשיב אותה ואין דרך בני אדם לטרוח עבור זה כגון: הרואה אטבי כביסה שנפלו

בשל חבירו ורק משום כבוד הבריות הקלו. ואם כן הוא הדין בנידון דידן שהולך ברחוב ורואה אטבי כביסה שנפלו לרחוב חייב

כבר נתבאר משו"ע הרב שצריך לטרוח אפילו טרחה מרובה על שוה פרוטה של חבירו ומה שהיה מוותר על שלו אינו פוטר

אבידה יש לו פטור של שמירה כדנטרי אינשי (עיין קצות החושן ס' עב ס"ק ה).

והרוצה להחמיר יכול ליטול את האטבי כביסה שלא ידרכו עליהם וישים במקום המשתמר מפני דריסת ידים וכשהבעלים יעבור יטול אותם עיין בשו"ע (רסז, א).

להשיב. וגם אם לא יודע מאיזה דירה נפלו צריך לברר ולהשיב האבידה.

אמנם יש הטוענים שכל שאין דרך בני האדם לטרוח עבור אבידה גם שו"ע הרב יודה שפטור. דלא מסתבר שחייבה תורה לשמור על ממון חבירו יותר ממה שהוא שומר על שלו. ורצו לתלות נידון זה אם שומר

חפץ שיש בו סימן העומד הרבה זמן האם אמרין שהתייאש

כגון: חפצים הנשכחים מרחצאות, ישיבות, בתי כנסיות ובמקלטים של בנייני מגורים

תולים שהתייאשו הבעלים והרי זה שלו. וכן הוא בשו"ע (רסב, ה) "המוצא דבר שמוכיח בו שיש זמן רב שנאבד מבעליו ונתייאשו הבעלים הוא של מוצאו אפ"י יש בגופו או מקומו".

ומכאן יש פתח להתיר לקחת או לזרוק חפצים שעומדים ימים רבים בישיבות בתי כנסיות מרחצאות ומקלטים של בנייני מגורים ויתבארו הדברים בעזרת השם להלן.

בגמרא בבבא מציעא (כג:) ההוא גברא דאשכח כופרא בי מעצרתא (זפת שאין בו סימן) אתא לקמיה דרב א"ל זיל שקול לנפשך.. לימא קא סבר רב מקום לא הוי סימן א"ר אבא משום יאוש בעלים נגעו בה דחזא דקדחי ביה חלפי (עשבים עלו עליה שמע מינה מימים רבים היה שם כבר ונאשו הבעלים).

ולמדנו מכאן דגם אבידה שיש בה סימן (דמקום הוי סימן) אם עבר ימים רבים

דברי האבן ישראל

ססוגר המרחץ הוי חצר המשתמרת, וכבר נתחייב בהשבה.

ויש להשיב על דבריו דנהי דאתא לחצר באיסורא מ"מ כשמגביה בידו האבידה אחר יאוש בהיתרא אתי לידי. **וכן כתב המאירי** (כג:) "מ"מ אם מצאה בעל היקב קנאה גם כן ואין אומרין הואיל ובאה ליד חצרו שלא בזכייה לא יהא הוא קונה אותה אף במציאה שאחר יאוש אלא ודאי קונה. **וכן פסק הנתיבות המשפט** (רס, ט) ובטעם הדבר כתב "כשאומר לא ניחא ליה בקנין ובשליחות החצר ורצוני לקנות בהגבהה דוקא, ודאי דאין חצירו קונה לו, דלא עדיף מזיכה ע"י אחר וצווח כששמע דאינו זוכה.. והכא נמי בחצר לא נעשה חצירו כשלוחו וידו כשא"ר לזכות על ידו, והוי כאלו לא קני

באבן ישראל (ס' צז) דן כיצד יעשה בעל מרחץ בכל האבידות וכתב דאע"פ שמתמא התייאשו הבעלים מ"מ הרי לרוב הראשונים לא מועיל היאוש, כיון שבאו לבית המרחץ לפני יאוש, וכבר נתחייב בעל המרחץ בהשבה, דחצרו כידו (עיין ש"ך רסח ס"ק ב), דכמו דבאם בא לידו לפני יאוש מקרי באיסורא אתא לידיה, ולא מועיל היאוש אי משום חיוב השבה כסברת התוס' (ב"ק סו.) אי משום סברת הרמב"ן (ב"מ כו:) כיון שנעשה שומר אבידה דידו כידו והוי כיאוש ברשות. אמנם לפי מה שכתב הש"ך (רס, ס"ק יח) דאין בעל החנות קונה מציאה משום דרבים מצויין והוי חצר שאינה משתמרת ולכן בעל המרחץ לא התחייב בהשבה כלל ע"י חצרו ויכול ליקח לעצמו אחר יאוש. **אלא** שכל זה אינו כיון שבשעה

ומעבירים אותם לאיזה פינה במרחץ. ובפשטות לא נאמר בזה יד פועל כיד בעל הבית להתחייב בהשבה, מיהו יש לדון אם הגוי התחייב בהשבה ואם בעל המרחץ יוכל ליקח ממנו האבידה.

לו חצירו כלל, וממילא זוכה בהגבהה כשמגביה אחר יאוש".

ועדין יש לדון בזה דבדרך כלל העובדים הגוים שבמרחץ נוטלים החפצים לפני יאוש

כיון שרוב החפצים אין בהם סימן בשעה שנטלם בעל המרחץ לדעת הרמב"ם והשו"ע זכה בהם

מדבריו לגבי ההודעות שתולים שכל הנכנס על דעת שמפקיר כל אבידותיו.

ויש להעיר על מה שנקט בפשיטות שרוב האבידות שלנו אין בהם סימן ומשמע שדגם של חפץ לא הוא סימן, ולעיל הארכנו בנידון זה ודעתנו נוטה שדגם הוא סימן.

ולדין יש פתרון אחר דכיון שיש לו הפסד וגם יש חשש שיתקלקלו החפצים יכול למכור או לזרוק מפעם לפעם החפצים ויקבל על עצמו שאם יבא מאבד ויוכיח שאיבד חפץ יתן לו דמיו כמו שנתבאר לעיל.

עוד כתב האבן ישראל (שם) כיון דע"פ רוב אין בחפצים סימן ומוכרח ליטלם לשים לרכזם בחדר אחר שלא יפריעו ושלא יגנבום לדעת הרמב"ם והשו"ע (רס, ט) כבר זכה בהם (עיין בש"ך ס"ק כו) ולדעת הראשונים והרמ"א יהא מונח עד שיבא אליהו ואף לנוקטים כהרמ"א מ"מ כיון שיש לבעל המרחץ הפסד כספי מכל האבידות שהם לוקחים הרבה משטח השימוש, וגם צריך להשגיח על הבגדים שלא יתקלקלו ולהוציא הוצאות שבמשך הזמן יעלו על שיווי האבידות, יכול לומר קים לי כדעת הרמב"ם והמחבר זכה בהם. עכ"ד ויתבאר להלן עוד

דברי שבט הלוי

בזה וגם ראיתי מי שכותב שרשות הישיבה וכה"ג עדיף מבית הכנסת והקדש בזמן הזה. וגם יש לצרף מה שכתב לנוכח באמרי יושר וכו' וכמבואר בס' רס במעות שהעלו חלודה וכו' אמנם יראה דספרי לימוד שת"ח ממשמשים בהם כל הזמן והניחו אותם ימים ושנים וניכר בהם ההזנחה והיאוש הנ"ל ג"כ כנ"ל ונעשים הפקר גמור והשתא אמינא היות וברור שהבעלים התייאשו מספרים האלה וגם ברור דלא שייך כאן יאוש שלא מדעת".

ולעניות דעתי הוא חידוש גדול לומר שאדם מתייאש מחפץ או ספר כשיודע היכן הוא נמצא וממעות שהעלו חלודה ליכא ראייה דהתם מיירי ששכח מקומם והתייאש או

בשבט הלוי (ח"י ס' רעה) כתב "דיש לנו לדון מצד הדין ומצד התקנה ישנם ב' סברות להקל דהבעלים בידועם שספרים אלו שייכים להם עזבו זה מדעת ורצון לטובת הישיבה. **ושנית** כיון שכבר הוא זמן רב יש בזה גדר יאוש ואעפ"י דהו"ל שלא מדעת דקיי"ל דלא הוא יאוש מכ"מ זה לא שייך אלא באבדה שמצא לפני יאוש דבאיסורא אתי לידיה **לא כעין נידון דידן דבתחלה לא בא ליד הישיבה בתורת אבדה והיו נשמרים לבעלים ע"פ ההלכה ובעת היאוש קנה החצר להישיבה** לדעות הסוברים דאיכא דין חצר לבית הכנסת עיין מג"א ס' קנד ובקצה"ח ונה"מ ס' ר בזה ואפילו לסוברים דאין חצר לבית הכנסת זכה המוצא מ"מ הם המוצאים ומוחזקים

נהגו שכל כמה זמן מפנים את כל החפצים ממילא כבר מתייאש.

דלמא מת אבל ספרים שנשכחו בישיבה אדם משהה אותם ומימר אמר כשיזדמן לי אקחם. מ"מ נראה לקיים דבריו לפי שכבר

האם מועיל לתלות מודעה בכניסה למקוה, בית כנסת, ישיבה, חנויות שכל הנכנס על דעת שאם לא מגיע תוך זמן מסוים ליקח את אבידתו הרי היא הפקר

אלא ברצונו של זה, אולם הרשב"א דס"ל דכל טעמא דמהני מתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון, אינו אלא משום דהוה כמי שאומר על מנת שתמחל לי, א"כ כל זה לא שייך בהשבת אבידה, אלא באומר ע"מ שתפקיר את החפצים הנשכחים, ולפי"ז אי אפשר לומר דהכוונה שיפקירם אחר שישכחם, דהרי אינו יודע כלל מהם, שיפקירם אלא דנפרש דהכוונה שיפקירם עתה מעכשיו לכשישכחם, ולא מהני כלל כה"ג הפקר דמעכשיו לכשישכחם שיורא הוי כרבי יוחנן, והפקר בעינן נטישה גמורה דומיא דשמיטה שיהיה מופקר לכל עיני בקצות החושן (קצה, ה).

נתבאר דמעיקר הדין אחר שעברו ימים רבים וכבר נתיאשו הבעלים מותר לזכות באבידות הללו.

עוד יש לדון במה שנוהגים לתלות מודעה בכניסה למקומות הללו שאם לא מגיע תוך זמן מסוים ליקח אבידתו הרי היא הפקר. באבן ישראל (ח"ח ס' צז, ב) כתב "יש לנו עצה כמו שנבאר, והוא דבעל בית המרחץ יודיע במודעה גדולה במקום פרסום, שכל הנכנס לבית המרחץ נכנס אדעתא דהכי שהוא מוותר על מצות השבת אבידה על חפצים שהוא שוכח.. אולם כל זה יתכן לדעת הרמב"ן (ב"מ ל.) דס"ל דכל דיני ממונות ומצוות שבממונות לא אמרה תורה

האם יש עצה להתנות שחלק מהתשלום למקוה או לבית כנסת הוא שאם ישכח חפציו יפקירם

שייכת בבית כנסת כי אין שם התחייבות של שכירות לחייב את המתפללים, וגם אין בעלות לא ליתן להיכנס למתפללים לבית כנסת. אמנם צדד להתיר מטעם אחר שאין חצר בית הכנסת קונה מציאה וממילא אין באיסורא אתי לידי עיי"ש.

ולעניות דעתי קשה לסמוך על דעת הקצות בביאור דברי הרא"ש דהוא פירוש זר והעיקר כדברי הסמ"ע שכוונת הרא"ש שחייב לשלם כל מה שעשוי היה להפסיד ועל השאר יכול לומר משטה הייתי בך, בפרט שבנידון דידן בעל החפץ מוחזק בשלו שלא להפקיר ממונו.

עוד כתב באבן ישראל להתיר מצד סברא נוספת דנתחייב הרוחץ בשכירותו להפקיר כל מה שישכח ע"י קנין השכירות, ואין לחוש שלא קיים ההתחייבות שהתחייב וכו'. ואע"פ שפעמים שוכח דברים יקרים ויכול לומר משטה הייתי בך, לפי דעת הקצות החושן (רסד, ב) בביאור דברי הרא"ש כל שיש קצת הפסד שוב אינו יכול לומר משטה הייתי מך ומגלגלים עליו את הכל. והכא נמי כיון שיש לבעל המרחץ קצת הפסד שוב לא יכול משטה הייתי בך.

וצירף לזה דעת הרמב"ן דלעיל והשיטות שאין באיסורא אתי לידיה. אמנם עצה זו לא

זקני הדור הקודם תיקנו שכל האבידות הללו יהיו הפקר

שנה או שנה ואח"כ מותר לקחת אותם כפי התקנה".

ובפתחי חושן (פ"ג כג) כתב דהוא הדין באומן שלפעמים משאירים אצלו חפצים הניתנים לתיקון, יכול להתנות מראש שכל חפץ שלא ידרש זמן מסוים יש בידו למכרו אבל אם לא ראה בעל החפץ נראה שאסור ליגע בו. והרב צבי בוורמן שליט"א (שיעור באתר בינינו השבת אבידה) אמר דדוקא בחפצים שאינם יקרי ערך דאל"כ הוי אסמכתא. אמנם כבר נתבאר לעיל שאין צריך לתקנה זו ואם עברו הימים אפשר לזכות בהם.

כתב האגרות משה (חו"מ ח"ב ס' מה אות ב) "והנה טוב לתקן לגבי אבידה שנמצא בישיבה שאם לא בא בעל האבידה בזמן מסויים שאז האבידה תהיה להישיבה או למוצאה וצריכים להודיע ולפרסם התקנה לכל בני הישיבה כדי שיחול וכשידוע וודאי או אף בספק שהמאבד היה איש מבחוץ שלא שייך שידע התקנה אין מועילה התקנה אך מסתמא אין להסתפק שמא היה איש כזה שהולכין בתר הרוב".

וכעין זה כתב השבט הלוי (ח"ו קמו, א) "דרכי להורות שיפרסמו בבתי מדרשים ומקוה כה"ג דלא יחזיקו בחפצם רק עד חצי

פינוי חפצים מהמקלט המשותף או חדר המדרגות כשעומדים שם ימים רבים

כהסכמה לכך ויניחו חפציהם שם אבל היותר נראה דאין השתיקה מתפרשת כהסכמה להניח חפצים הללו לעולם גם אחר שעזבו את הבנין.

אמנם כל זה על הצד שחפצים הללו שייכים למי שכבר אין לו זיקת בעלות לבנין אבל על הצד שהחפץ שייך לאחד מהבעלים והוא משכיר הדירה ולא ראה המודעה אם כן גם אם התיימשך זה כיאוש ברשות ולדעת הרמב"ן יאוש ברשות לא מהני. אמנם יש לומר דהיכא דהחפץ עומד ימים רבים ונראה כחסר תועלת לבעלים וגורם הפרעה לשאר הדיירים כגון עגלות של תינוקות ישנות חסרי תועלת שבאים חתולות וישנות שם או שהחפצים תופסים מקום רב על חשבון חפצים יותר שימושים וכו' בכה"ג יש לומר דשותפים אדעתא דהכי לא נשתתפו דמקומות הללו יהפכו למחסן גרוטאות

כאשר עזבו הבעלים את הבניין ואין להם זיקת בעלות יש להתיר כיון שבתחלה שבאו החפצים למקלט לא באו בתורת אבידה והיו נשמרים לבעליהן וממילא בשעת היאוש נקנו החפצים הללו לשותפים כלפי העולם אבל בינם לבין עצמם כל מי שקודם זוכה לדעת הקצות החושן (רס, א) והנתיבות המשפט (שם).

ועוד הרי הוא כמניח חפציו בחצר חבירו ומבואר בס' שיט לדעת הרמב"ם והשו"ע דיכול להשליך לשוק ורק מידת חסידות להודיע ובכה"ג מסתבר דליכא מידת חסידות דאין יודעים של מי הם. ואפשר דאף לשיטת הרא"ש והרמ"א שחייב להודיע מודים בכה"ג שאין יודעים למי להודיע. ואפשר דבכה"ג גם הרמב"ם והשו"ע יודו לאיסור כיון שבשעה שהניחו בהיתר הניחו אם כן שתיקתם של השכנים הרי זו

משה נגר

שיעורים ועלונים קודמים ניתן למצוא באתר
"בינינו- הפצת שיעורי תורה"

עלונים בחושן משפט

דינא דמלכותא \ עביד איניש דינא לנפשיה ודיני מוסר ממון חבירו במדינות
 המתוקנות \ 'קים לי' \ אמת ושקר בבית דין וחוז' לבית דין \ עורכי הדינים \ אומדנא
 דמוכח \ חברה בע"מ \ גביית חובות בזמנינו \ גבייה וקניה בהוצאה לפועל \ ברי
 ושמא \ חריגות מגבולות הטאב"ו \ חזקה לסוכה \ סוכה וחניה ברשות הרבים \
 הוצאת ישן מהסוכה \ פינוי בינוי \ יסודות נזקי שכנים: רעש הילדים, פעוטונים,
 חנויות וכו' \ פיצול דירות \ הרחבות בניה \ יסודות חזקות תשמישים: חזקה לדוד
 שמש, רבים שהחזיקו לעבור בבניין ורוצים לעשות אינטרקום או פינוי בינוי וכו' \
 מידת סדום: השתלטות על חצירות וחללים בבניין \ תחרות עסקית \ היתר מכירה \
 קנייני הערמות \ עשה לחבירו פעולה או טובה ולא סיכמו אם בשכר או בחינם \ דינים
 המצויים בהשבת אבידה \ דינים המצויים בחיובי נזיקין \ המתת חסד \ תרומת
 איברים במוות מוחי \ דיני קדימה בחולים ובעלמא

עלונים באבן העזר

הזרעה מלאכותית \ חרם רבינו גרשום \ חיוב מזונות בסרבנית גט \ סירוס זמני \
 צוואת רבי יהודה החסיד \ יהדות אתיופיה הודו, הרפומים ועולי רוסיא \ התרת
 ממזרים \ בדיקת D.N.A \ אחד לבעל אחד לבעול \ מינקת ומעוברת חבירו \ התרת
 עגונות: עגונות השואה, יום הכיפורים, אסון התאומים, מיאיימי ומירון \ נגיעת ערוה:
 בדיקת רופאים, נגיעה בערוה באוטובוס ורכבת \ דרכא אחרינא: מגורים בשכונה
 חילונית, החזקת אייפון \ לא תתורו \ קול באשה ערוה \ חלוקת הרכוש בגירושין \
 כפיית גיטין: בית סוהר עיקול חשבון בנק ושליטת רשיון נהיגה \ הגט מצפת: זכין בגט
 ומומים שנתהוו אחר המקח

לתגובות והערות בטלפון ובמייל:

m0548566505@Gmail.com

